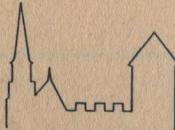

Týdeník
NYMBURSKO
List občanů okresu Nymburk

Společnost přátel starého Nymburka

KAPLANKA

3

POUČNÉ ČTENÍ
O KRÁLOVSKÉM MĚSTĚ NYMBURCE A OKOLÍ

KVĚTEN 1945

PADESÁTÉ VÝROČÍ UKONČENÍ DRUHÉ SVĚTOVÉ
VÁLKY A NYMBURSKÉHO KVĚTNOVÉHO POVSTÁNÍ

ANI PO PĚTI DESETELETÍCH

NESMÍME ZAPOMENOUT!

Od počátku německé okupace uplynulo již více než pět desetiletí. Je to údobí dějného vývoje postačující k tomu, aby tyto události vstoupily do novodobé historie. Mladým lidem se tato doba zdá již dávnou minulostí. Sami ji sice neprožili, ale měli by se o ni zajímat a utvářet si názor jen podle hodnověrných svědectví.

Druhá světová válka trvala šest roků a dva dny, od 1. září 1939 do 2. září 1945. V Evropě skončila 8. května 1945 podepsáním bezpodmínečné kapitulace nacistického Německa, Japonsko kapitulovalo podepsáním aktu o kapitulaci 2. září 1945 na palubě bitevní lodi Missouri v Tokijském zálivu s děly symbolicky namířenými na Tokio.

Války se zúčastnily 64 států, na přímé vojenské výdaje bylo vynaloženo 1 117 miliard amerických dolarů. Ztráty na životech ve druhé světové válce odborníci dodnes pouze odhadují, pohybují se v rozmezí 55 až 60 milionů lidí. Započteny jsou i zavraždění a umučení v koncentračních táborech. Přímou na bojištích padly 32 miliony lidí, to je denně 14 000 osob. Téměř 30 milionů lidí bylo během války zraněno a zmraženo tak, že byli a jsou až do konce života neschopni práce.

Květnové povstání v roce 1945 dovršilo očištění národa od lživých pomluv o nestatečnosti. Dokázalo, že i naprosto bezbranný lid v Čechách očekával první příležitost k vystoupení proti okupantům a že jí dokázal využít.

Můžeme být právem hrdi, že již 2. května 1945, tedy o tři dny dříve než v Praze, vzešla z Nymburka jiskra, která povstání zapálila.

Svaz bojovníků za svobodu
Nymburk

Konec se rychle přibližoval

Koncem dubna 1945 bylo již nepochybné, že pád tisícileté Třetí říše se dá očekávat během několika dnů. Na západě postupovali Američané k našim hranicím průměrně 40 kilometrů za den, na východě začala 16. dubna očekávaná ofenziva na Berlín. Bylo nasazeno dosud největší uskupení děl, tanků i lidského potenciálu na jeden běžný kilometr fronty, jaké svět dosud nepoznal.

V těchto dnech projížděly Nymburkem německé oddíly, které ustupovaly před východní frontou ve snaze dostat

se do amerického zajetí. Bylo vidět, že se jedná o plně bojeschopné, dosud ukázněné jednotky. Mnozí vojáci stáli i na stupátkách nákladních aut, v rukou samopaly, za pasem ruční granáty, schopní se okamžitě rozvinout a zahájit boj. S nimi ustupovali i poslední "národní hosté", z hotelu Grand odjížděly oddíly Hitlerjugend. Jako zstrašovací akt zorganizoval velitel posádky až do setmění ostrou střelbu.

Dne 30. dubna oznámil německý rozhlas, že Adolf Hitler hrdinně padl při obraně Berlína.

Pod říšskou vlajkou na půl žerdi na budově okresního úřadu hlídali němečtí důstojníci.

1. květen

Večer vyzýval londýnský rozhlas k utvoření národních výborů, které by převzaly zatím správu státních a veřejných záležitostí až do příchodu košické vlády.

2. květen

Již v ranních hodinách se roznesla po městě zpráva, že ve Vlčavě nechal starosta obce vylepiti vyhlášku, v níž oznámil, že místní národní výbor se ujímá správy obce. Asi v 11 hodin nastal na Riegrově náměstí nezvyklý ruch. Středem pozornosti se stala budova okresní záložny hospodářské, na níž náhle byly odstraněny všechny německé nápisy buď tím způsobem, že byly přelepeny, nebo vůbec odstraněny. Shromážděné občanstvo se snažilo zjistit, co se vůbec děje. Nikdo však nevěděl nic určitého, leč ústní podání se shodovalo nejčastěji v

tom, že jest konec války a že německá armáda kapitulovala. Dle toho se vyvíjela situace ve městě.

Všude byly odstraňovány německé nápisy, na okresním úřadě byla odstraněna dvojazyčná bronzová tabule a německý štít okresního četnického velitelství. Obchodníci ihned šplhali s nejrůznějšími nástroji ke svým vývěsním štítům, aby zde jakýmkoli způsobem provedli tak dlouho očekávanou očistu: silný papír a lep, šmír a barvy, ano i dláta byly nejobvyklejšími a nejužívanějšími nástroji. Ve čtvrt hodině bylo město úplně počeštěno. Současně se objevil na budově Moravské banky československý prapor a na budově okresního úřadu byl odstraněn německý prapor na půl žerdi, který zde musel být vyvěšen vzhledem k Hitlerově smrti... na dvou domech byly dokonce vyvěšeny rudé prapory... všichni občané chodili s trikolorami v klopách...

Mezi tím se již sešel až dosud ilegální národní výbor v budově okresní záložny hospodářské. Pak došla do úřadovny výboru zpráva, že osazenstvo dílen zahájilo "stávku se založenýma rukama". Vedení se ujala závodní rada. Národní výbor učinil proto ihned dotaz na oblastním velitelství podzemního vojenského hnutí, kde však bylo zjištěno, že celá akce jest předčasná. Současně byl vydán rozkaz oblastního velitele podzemního vojenského hnutí, aby národní výbor udržel tyto demonstrace mimo ozbrojené akce.

Rychlý spád událostí nepřekvapil však pouze národní výbor, nýbrž i velitele německé posádky, který rovněž z počátku nevěděl ničeho o skutečné situaci. Proto zachoval celkem rozumnou rezervovanost, která měla za následek, že demonstrace neskončily tragicky. Úspěchem vedoucích odboje bylo, že byla stažena říšská vlajka na posádkovém velitelství, byly zastaveny zákopové práce a podminování mostu a dokonce bylo docíleno i kasernování německé posádky.

Na okresní úřad přijelo jičínské gestapo, které ihned nařídilo suspensi okresního hejmana Bažanta.

Již druhého května v poledne začalo po Nymburce odstraňování německých nápisů z obchodních firem a veřejných budov.

VZPOMÍNKA NA 2. KVĚTEN

Druhého května jsem byl ještě "totálně nasazen" na budování protitankového příkopu. Nic se nedělo. Postarší vojáci, kteří nás hlídali, kamsi zmizeli.

Kolem poledne na nás kdosi z dílen zavolal přes plot, že v Berlíně na Reichstagu vlaje rudá vlajka a že Němci kapitulovali. Praštili jsme s krumpáči a lopatami a odjeli na kolech na Riegrovo náměstí. Zde se srotilo značné množství občanů, na budově hospodářské záložny byl vyvěšen československý prapor. Kdosi rozdával tříbarevné nastříhané trikolory. To vše za účasti německých ozbrojených hlídek. K občanům promluvil JUDr. Brožek, Václav Vach a Alois Tyll. Oznámili, že jsme svobodní, informovali o stávce a dění v železničním uzlu, varovali před neuvážlivým jednáním, neboť ve městě je posádka čítající 600 vojáků. Z illegality vystoupil revoluční národní výbor a v den povstá-

ní města Nymburka proti okupantům se ujal moci.

JUDr. Ladislav Daněk

3. květen

Okresní úřad záhy zrána vydal vyhlášku, kde bylo oznámeno, že oslavy se zatím odkládají, občanstvo pak vyzváno k zachování klidu a sděleno, že německé nápisy musí být z nařízení velitelství posádky opět obnoveny. Německá posádka, nyní již informovaná o situaci, procházela městem neobyčejně silně ozbrojená, s automatickými puškami, ručními granáty atd.

4. květen

Předseda podzemního revolučního hnutí odporu ing. Viktor Boháč obdržel toho dne od oblastního velitele tento rozkaz: "Všeobecné události vojenského i politického rázu na bojištích i uvnitř Čech nasvědčují, že dojde k otevřené osvobozovací akci na našem území každý okamžikem. Proto buďte připraveni..."

Německá posádka procházela opět městem v plné výzbroji. Večer hlásil Londýn, že se přiblížila chvíle poslední příležitosti k všeobecnému povstání.

5. květen

Hloučky lidí, postávajících na ulicích a náměstích, svědčily o všeobecném napětí a o očekávání nových událostí. Mnozí si již povšimli, že pražský rozhlas vysílá téměř pouze česky... Asi ve 12.30 hod., po krátkých zprávách, tentokrát bez německého hlášení, počal pražský rozhlas volat o pomoc a oznamoval, že tam jsou střelení čeští lidé. V úřadovně odbojového hnutí zachytil zprávu Jiří Šůra, který **nařídil ihned nástup všech složek prvního sledu.** Nastoupily skupiny poručíka Turka, Zahradníčkovy motospojky, mládež, hasiči, pak četníci, policie atd... ve městě pak tajně mobilizováni dobrovolníci, především pak z řad zaměstnanců dílen a ostatních železničářů asi v síle roty. **Všichni tito bojovníci byli však velmi málo ozbrojeni a proti nim stálo asi 1 500 německých vojáků a v zádech pak silná posádka milovická...**

Vtom ale zakročila německá posádka, obsadila hlavní ulice a náměstí, jedna četa vtrhla do budovy okresní záložny a internovala vedoucí odboje a obsadila poštu. Internovali však ohlásili, že šlo pouze o poradu, jak zachovat klid ve městě a byli opět propuštěni. Ihned poté **nastoupil národní výbor na opuštěné náměstí, nechal vyvěsiti vlajku na budovu okresní záložny hospodářské a předseda ing. Boháč uvítal v proslovu tento symbol svobody.** Velitel vojenské hotovosti na náměstí nařídil palbu, nikdo však nebyl zraněn. Pak byl donucen Němec Schwache k intervenci u velícího plukovníka, který hotovost z náměstí odvolal.

Členové národního výboru A. Tyll a Jar. Hamr sesadili přednostu nymburského nádraží Spetla-

ka a úřad převzal vrchní adjunkt Kočí... byl připraven zvláštní vlak, který by mohl v případě potřeby dovézt dobrovolníky na pomoc do Prahy... Dílny se staly hlavní nymburskou pevností, shromaždištěm a arsenálem pod vedením poručíka Turka a kapitána Grundmana. **Zástupci národního výboru se odebrali k veliteli německé posádky na nádraží a požádali jej o kapitulaci a vydání zbraní, ten odmítl.**

6. květen

V odpoledních hodinách pítáhli partyzáni do zásobárny dílen 2 vagony s municí... Motospojka Emil Schreuer a Ant. Novotný byla za jízdy zatčena Němci a odvezena do vojenského tábora v Milovicích.

Pátého května po poledni byly po městě urychleně rozmístěny německé hlídky.

Napětí ve městě vzrůstalo. Ozbrojení Němci však začali být v davech lidí s trikolórami na klopách značně nejistí.

7. květen

Národní výbor jednal opět bezvýsledně o kapitulaci německé posádky. Němci odstranili náloze z pilířů mostu, čeští bojovníci přestříhali kabely k náložím v reálném gymnáziu... Večer místní rozhlas hlásil, že směrem na Nymburk přijíždějí střelející německé tanky. Došla zpráva, že v Milovicích byli toho dne popraveni Emil Schreuer, student z Nymburka, a Antonín Novotný, puškař z Kovanic, kteří byli zatčeni předcházejícího dne.

8. květen

Po celý den se valil mohutný a nepřetržitý proud ustupujících německých armád... V rozdělovnách byly vydány ilegálně českým dobrovolníkům zbraně. Večer byl dán dílnami ČSD signál k shromáždění všech čl. dobrovolníků, aby byl připraven a podniknut útok na

německou posádku. Němečtí vojáci se však pozdě večer zmocnili zásob shromážděných v Dělnickém domě, nechali vlak s nymburskými Němci státi na nádraží a spěšně opustili město.

Odzbrojování německých vojáků.

Nymburští povstalci odzbrojili a zajistili několik stovek německých vojáků. Mnozí z nich se vzdali rádi.

9. květen

Toho dne skončila válka. Nymburkem však stále projížděly oddíly plně vyzbrojených Němců, hledajících nějaký únik. Dobrovolnické jednotky proto počaly na silnicích do města tyto zbytky německé armády odzbrojovat. Většinou se to dařilo hladce, někde však bylo nutno použití zbraní (např. tank střelící při projíždění náměstím, auto s německým plukovníkem a jeho rodinou na Boleslavské ulici ap.). Ozbrojené stráže přiváděly Němce, kteří byli v Nymburce za okupace politicky činní... zatčeno bylo přes 100 osob.

Okresní národní výbor složil na slavnostní schůzi slib věrnosti republice a vláde a přejal tak dnem 9. května 1945 zákonně veškerou výkonnou moc na nymburském okrese.

V odpoledních hodinách přijížděla německá auta k městu již s bílými prapory.

10. květen

Asi k 7. hodině přijelo sovětské nákladní auto s vojenskou posádkou. Ruský důstojník Fjodor Fjodorovič Filipčuk pronesl krátký proslav ke shromážděnému občanstvu.

Odpoledne odsoudil lidový soud 7 členů SS k smrti, v dílnách odsoudil válečný soud jednoho člena SS k smrti. Odsouzení byli zastřeleni.

K 19. hodině přijely na náměstí dvě ruské motorizované jednotky. Za chvíli přijelo auto se sovětskými důstojníky a dva z nich (jeden plukovník, hrdina Sovětského svazu) promluvili k občanstvu. Večer bylo náměstí slavnostně osvětleno, byly vypalovány rakety a zavěšena vlajkosláva. Veselice na náměstí byla ukončena až po půlnoci.

FOTO NA TITULNÍ STRANĚ

Na snímcích Jaromíra Bartáka je hlídka pod podloubím U Nováků a odzbrojování projíždějících německých jednotek.

Pravidelné sovětské vojenské oddíly dorazily do osvobozeného Nymburka desátého května v podvečer.

Nymburk vstoupil druhého května do povstání v situaci, kdy přímo ve městě byla posádka o počtu šesti set mužů, v okrese 1 500 a v Milovicích 6 000 elitních, dobře vycvičených vojáků plus pancéře, děla a Innemanna letka na Božím Daru. Spojení s Prahou se podařilo udržovat linkou spojující jezy na Labi a Vltavě, o níž Němci nevěděli.

Úkol byl jasný: vázat v Nymburce a případně i v Milovicích německou posádku, aby nemohla zasáhnout v Praze, boje přenést mimo město, na silnicích a železnici bránit přesunům německých vojsk, stavět zátarasy, přerušovat koleje, odstraňovat orientační cedule. Zmocnit se skladů bojového materiálu na Loučeňsku.

Vrchní velení pro celý okres převzal plukovník Nouzák, poručík Turek v dílnách ČSD, z nichž byla vybudována pevnost, jež se stala hlavním trumfem při jednáních s německým velitelem města.

Rozvážným taktickým přístupem revolučního národního výboru, do jehož čela byl již v ilegální působnosti na počátku roku 1945 postaven odbojovou skupinou R3 člen Národně socialistické strany ing. Viktor Boháč, se podařilo usměrnit jednání německé vojenské posádky, která pod tlakem událostí opustila město, v té době již pod úplnou kontrolou povstaleckých ozbrojených jednotek. Bez krveprolití převzal revoluční národní výbor moc ve městě. Byli pozatýkáni Němci působící za války v Nymburce, kteří nestačili uprchnout, a odzbrojovány oddíly táhnoucí přes město

na západ. Desátého května přivítal svobodný Nymburk první sovětské vojáky.

Nymburští se svým vstupem do ozbrojeného odporu proti zmírající fašistické hydre nesmazatelně zapsali do historie. Vedle Přerova, jehož prvomájové povstání bylo krvavě potlačeno, se již druhého května postavili do čela květnového povstání českého lidu, které významně ovlivnilo a urychlilo konec druhé světové války.

Občasník Kaplanka byl vydán ve spolupráci se Společností přátel starého Nymburka jako příloha týdeníku Nymbursko 4. května 1995 u příležitosti 50. výročí ukončení druhé světové války a nymburského povstání proti okupantům. Redakčně připravil Jan Řehounek s použitím textů JUDr. Ladislava Daňka, okresního výboru Svazu bojovníků za svobodu a výpisů z kroniky města Nymburka. Fotografie Jaromír Barták a Miloslav Třešňák. Grafická úprava obálky Vladimír Kvíz.